

**Az *Agonopterix ferocella* (Chrétien, 1910) és az
Isotrias stramentana (Guenée, 1845)
új molylepke fajok a magyar faunában**

Agonopterix ferocella (Chrétien, 1910) and *Isotrias stramentana*
(Guenée, 1845) new species in Hungary
(Lepidoptera: Depressariidae, Tortricidae)

Buschmann Ferenc & Pastorális Gábor

Abstract. The authors present the data of two micromoth species firstly recorded from Hungary; *Agonopterix ferocella* (Chrétien, 1910) and *Isotrias stramentana* (Guenée, 1845). The proper diagnosis of each species is also included, in order to help the identification of the Hungarian taxa. A differential diagnosis is given for *A. ferocella* and *A. laterella* (Denis & Schiffermüller, 1775); *Isotrias hybridana* (Hübner, 1817) and *I. rectifasciana* (Haworth, 1811). The adults are illustrated. With distribution maps.

Keywords. Lepidoptera, Depressariidae, Tortricidae, new record, bionomy, distribution, Hungary.

Author's address. Buschmann Ferenc, H-5100 Jászberény, Tácsics M. u. 5., e-mail: busman.ferenc@gmail.com | Pastorális Gábor, Košická 22/39, 94501 Komárno, Slovakia, e-mail: pastoralisg@gmail.com

Bevezetés – Introduction

2017 december elején Pastorális Gábor kíséretében Jászberényben járt Jan Šumpich cseh lepidopterológus. Két napos látogatása gyűjteményszemlékkel telt, melynek során betekintett a Jász Múzeum közel 45 000 példányos nagylepke-gyűjteményébe és áttekintette Buschmann Ferenc molylepke gyűjteményét. A Depressariidae fajokat őrző tárlóban feltűnt neki kettő, Takács Attila által Gánt-Gránáson gyűjtött egyed, s annak az észrevételének adott hangot, hogy azok nagy valószínűséggel nem *Agonopterix laterella* (Denis & Schiffermüller, 1775) faj példányai (mely névhez behelyezve voltak), hanem *A. ferocella* példányok. A biztos meghatározás céljából magával vitte azokat és 2018 januárban levélben értesített bennünket arról, hogy a szóban forgó egyedek valóban az *Agonopterix ferocella* (Chrétien, 1910) faj egyedei. Ez a faj Magyarországról még ez ideig nem volt publikálva, tehát a magyar faunát tekintve új faj. Ezek után adva volt a feladat, hogy ellenőrizni kell az MTM (Magyar Természettudományi Múzeum) vonatkozó anyagát. Az ottani példányok megtekintése során megállapítottuk, hogy a *laterella* fajok közül elkülönítve három *ferocella*-nak határozott egyed is volt a gyűjteményben; det./fotó: Peter Buchner. Az óta a *ferocella*-ról újabb adatok is ismertté váltak.

Az internethálózat „lepifórumának” (<http://www.lepiforum.de/>) rendszeres böngészése is szolgál olykor meglepetésekkel. Így bukkant rá Pastorális Gábor a másik faunánkra új faj, az *Isotrias stramentana* (Guenée, 1845) Örkény környékén gyűjtött egyedének fotójára és adataira. Az alábbiakban ezeket a fajokat ismertetjük.

Eredmények – Results

Depressariidae – Laposmolyfélék

Agonopterix ferocella (Chrétien, 1910) (1, 2, 5. ábra – Figs 1, 2, 5.)

Depressaria ferocella Chrétien, 1910; In Spuler A. 1903–1910: Die Schmetterlinge Europas 2: 340. Magyar név – Hungarian name: számárkenyér-laposmoly.

Új adatok – New records. Hungary, Vértes hegység, Gánt-Gránás, 2008.IV.27., 2 ♂♂, leg. Takács A., coll. Buschmann F.; Csákvár, Nagyvásárhegy, 2017.IV.11., 1 ex; Zöld-hegy, 2018.IV.15–24., 18 ex, leg. & coll. Szeőke Kálmán; Várpalota, Erőmű, 2012.V.1., 1 ♂, leg. & coll. Jan Skyva; Kaposvár, [1]948.III.29., 2 ex, leg. Pazsiczky S.; Sümeg, 1954.VIII.?. 1 ex, leg. Barkóczi Gy., det. P. Buchner, in coll. MTM Budapest.

Diagnózis – Diagnosis. Kissebb, mint az *Agonopterix laterella* (Denis & Schiffermüller, 1775) faj, szárnyainak fesztávolsága 17–20 mm. Alapszíne pirosas árnyalatú okkersárga, erezete kissé sötétebb, világos pirosasbarna. Ezek között az egész szárnyon – különösen a sejten túl a szárnyszegélyig – hasonló színű keresztvonalkázás észlelhető, mely a szárnyat „márványozottá” teszi. Az *Agonopterix* fajok többségére jellemző szárnytövi világosabb „L-minta” hiányzik, helyette rendszerint egy sötétebb keresztcsáv van; az egész szárnyfelületen több-kevesebb barna foltozottság látható, a sejt alatt és a külső szegélytérben pedig elszórt fekete pikkelyek. A felső szegélyen 4–6 nagy feketésbarna folt ül, a külső pontsor homályos, de jól kivehető, íve nem annyira hegyesszögű, mint a *laterella* fájé. A sejtben a fekete pontpár kicsi, de jól észlelhető, mögötte a tő felé szakadozott barna foltozottság szeli keresztül a szárnyat; a sejtvégi fekete pont erős, de néha alig kivehető, mert egy fekete pikkelyekkel elég sűrűn vegyült nagy, barna, háromszög alakú folt sarkán foglal helyet: a *ferocella* összehatásában tarkább és sötétebb, mint a *laterella* faj. Rajtja pirosasbarna, tövén és külső felében egy-egy szürkésbarna választóvonallal. Hátulsó szárnya világosszürke, a sejttől kifelé sötétebb, rojtja pirosas, benne két szürke választóvonallal. Testrészei az alapszínnel egyezők, barna és fekete pikkelyekkel tarkított, ajaktapogatójának második íze kívül és elől pirosas okkersárga, csúcsize sárgás, két sötét gyűrűvel, hegye világos.

Hasonló fajok – Similar species. *Agonopterix carduella* (Hübner, 1817) és *A. laterella*, de ezeknél a szárnyközépi sötét folt rendszerint kerek és inkább csak árnyékszerű (olykor hiányzik is), a szárny nem „márványozott”, rojtjaik az alapszínnel egyezők, hátsó szárnyaik egyszínűbben világosabbak és a rojtjaik nem pirosak.

Bionómia – Bionomy. Hernyója rendszerint a tápnövény szélén finom szövedékben él. Feje és nyakpajzsa fekete, alapszíne piszkos- vagy zöldesfehér (az utolsó vedlés után egyértelműen zöldes), bábozódás előtt vöröses színűre vált. A bábozódás a földben történik. A lárvák június–júliusban találhatók, tápnövényei Asteraceae félék: *Carduus*, *Carlina*, *Cirsium* és *Echinops*, de Svájcban sikeresen kinevelték *Arctium lappa*-ról is (Sonderegger 2013). Az imágók március vége – áprilistól kezdve május végéig repülnek, átteleléséről nincs ismeretünk.

Elterjedés – Distribution. Franciaország, Svájc, Ausztria, Olaszország, Ukrajna és Dél-Oroszország (vö. Fauna-eu.org 2018).

Élőhely – Habitat. A rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy a hegyvidékek könnyen melegedő, bolygatott talajú, kötörmelékés élőhelyeit létesíti előnyben.

Megjegyzés – Comment. Időközben tudomásunkra jutott, hogy az *A. ferocella* fajt Szabóky Csaba (pers. comm.) is többfelé gyűjtötte a Dunántúlon, de azok adatait nem közölte velünk, és tudomásunk szerint ez idáig nem is publikálta őket.

A Magyarország lepkéinek névjegyzékében (Pastoralis et al. 2016) az *Agonopterix ferocella* (Chrétien, 1910) az *A. subpropinquella* (Stainton, 1849) faj után illesztendő be.

Tortricidae – Sodrómolyfélék

Isotrias stramentana (Guenée, 1845) (3, 4, 5. ábra – Figs 3, 4, 5.)

Sciaphila stramentana Guenée, 1845; Annales de la Société entomologique de France 2 (3): 167. Magyar név – Hungarian name: homoki sodrómoly

Új adatok – New records. Örkény, 2000.IV.10. ex pupa, imágó: ♀, 2000.V.11.; leg., gen., det. & fotó: Rudolf Bryner (Lepiforum.de 2018).

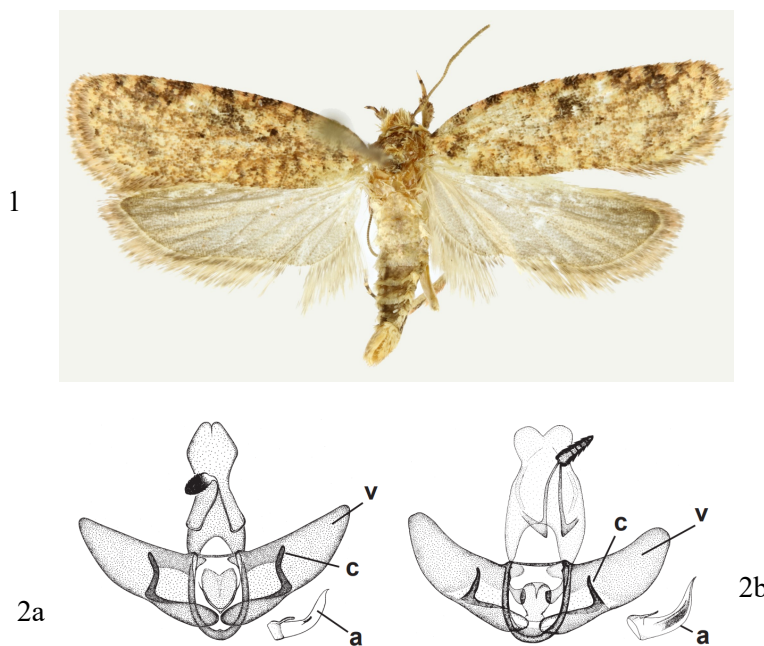
Diagnózis – Diagnosis. Szárnyainak fesztávolsága 14–17 mm. Rajzolati elemeiben hasonlít a rokon *Isotrias hybridana* (Hübner, 1817) és *I. rectifasciana* (Haworth, 1811) fajokhoz, de azoktól lényegesen világosabb. Alapszíne fehér vagy fehéres krémszínű, a tö- és középsáv, valamint a külső szegélytéri foltok világosbarnák, gyakran teljesen elmosódtak, alig kivehetők; az ilyen példányok inkább sűrűn keresztvonalkázottnak tűnnek. A rojt az alapszínnel egyező, az erek végződésénél barnás foltokkal és egy szürkésbarna választóvonallal. Hátsó szárnya barnás árnyalatú sötétszürke, a rojtozat lényegesen világosabb, szürke vagy piszkosfehér, benne két választóvonallal. Testrészei az alapszínnel egyezők, a potroh ellenben sötétebb barna.

Bionómia – Bionomy. Hernyója, annak életmódja és tápnövénye ismeretlen (Razowski 2001, 2002; Wikipedia, visited 2018.V.2.). Az imágó május elejétől június végéig repül, de olykor van részleges második nemzedéke is, amelyet szeptemberi gyűjtési adatok igazolnak (vö. Razowski 2002).

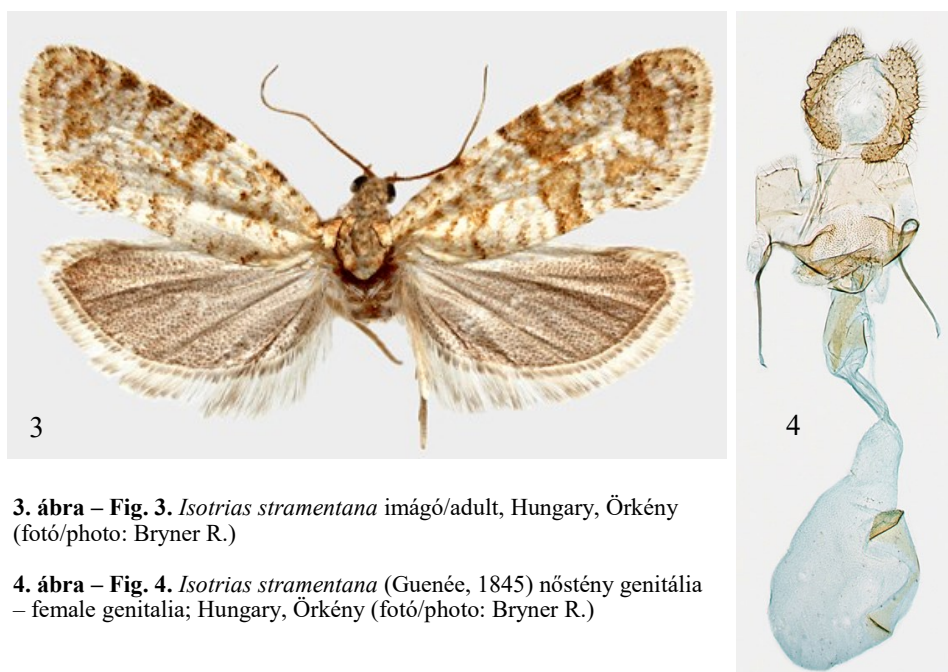
Elterjedés – Distribution. Túlnyomó részt Dél-Európában előforduló faj, ismert Spanyolország, Franciaország, Olaszország és Horvátország területéről, de megtalálták Svájcban is; németországi előfordulása bizonytalan (<https://fauna-eu.org>).

Élőhely – Habitat. Nyitott, melegebb biotópok (Razowski 2001); ezt bizonyítja a faj magyarországi előkerülése is, az örkényi homokvidékről.

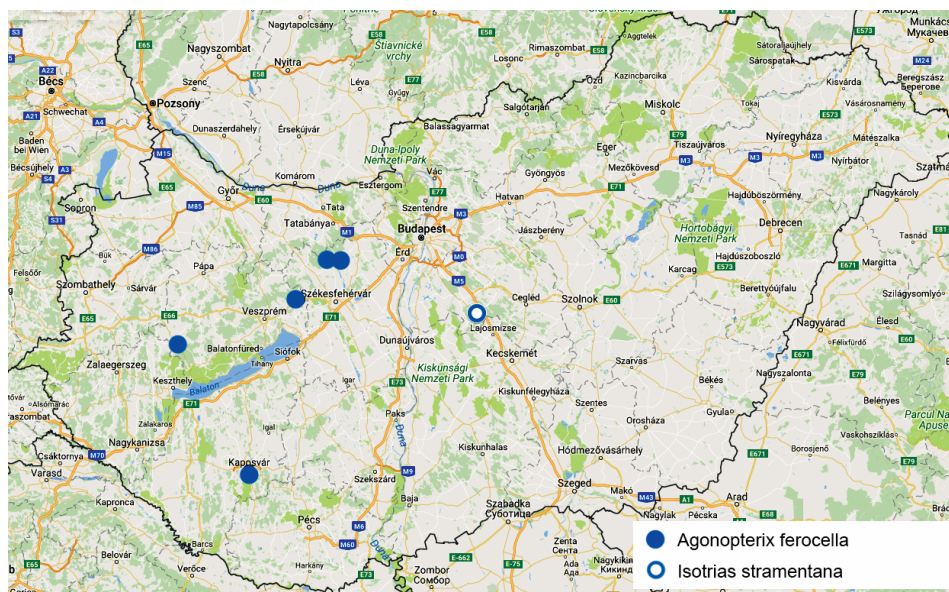
Megjegyzés – Comment. A Magyarország lepkéinek névjegyzékében (Pastoralis et al. 2016) az *I. stramentana* az *I. rectifasciana* (Haworth, 1811) faj után illesztendő be.

1. **ábra** – **Fig. 1.** *Agonopterix ferocella*, imágó – adult; Hungary, Vértes hegység, Gánt–Gránás, 2008.IV.27., ♂, leg. Takács A. (fotó/photo: J. Šumpich).
2. **ábra** – **Fig. 2.** *Agonopterix ferocella* (2a) és az *A. laterella* (2b) hím genitália diagnózisa – Diagnose of male genitalia of *Agonopterix ferocella* (2a) and *A. laterella* (2b) (after Sonderegger 2013)

3. **ábra** – **Fig. 3.** *Isotrias stramentana* imágó/adult, Hungary, Örkény (fotó/photo: Bryner R.)
4. **ábra** – **Fig. 4.** *Isotrias stramentana* (Guenée, 1845) nőstény genitália – female genitalia; Hungary, Örkény (fotó/photo: Bryner R.)

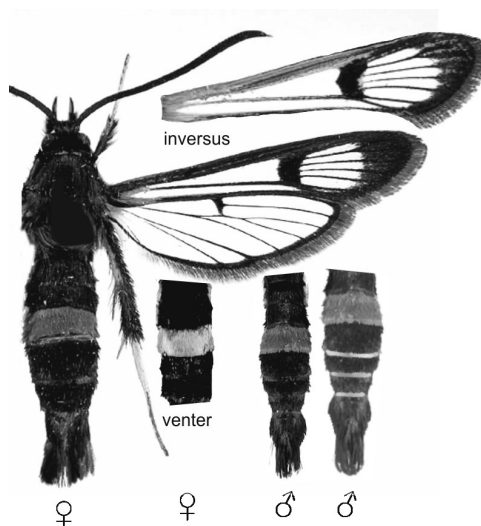
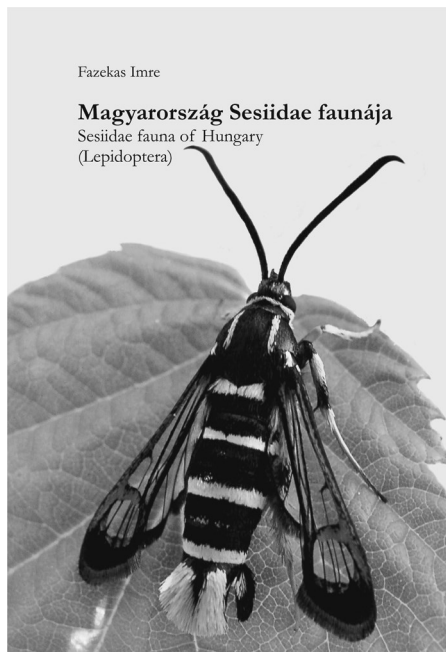

5. ábra – Fig. 5. Az *Agonopterix ferocella* és *Isotrias stramentana* lelőhelyei Magyarországon | Localities of *Agonopterix ferocella* and *Isotrias stramentana* in Hungary

Köszönet – Acknowledgement: A szerzők köszönetet mondanak Jan Šumpichnak az *Agonopterix ferocella* faj azonosításában és fotózásában végzett munkájáért, Takács Attilának a bizonyító példány átadásáért, Jan Skyvanak és Szeőke Kálmánnak az adataik közzlésre való átengedéséért. Köszönettel tartozunk Rudolf Brynernek a Lepifórumon közzétett *Isotrias stramentana* faj fotójáért és adataiért, továbbá Fazekas Imrének a lektorálásért, szakmai tanácsaiért, az elterjedési térkép elkészítéséért, a tanulmány szerkesztéséért és megjelentetéséért.

Irodalom – References

- Fauna-er.org 2018a: *Agonopterix ferocella* (Chrétien, 1910). – https://fauna-eu.org/cdm_dataportal/taxon/09afd308-2297-4c93-b636-f976c9f7e830 (2018. 05. 11.)
- Fauna-er.org 2018b: *Isotrias stramentana* (Guenée, 1845). – https://fauna-eu.org/cdm_dataportal/taxon/03b386c9-3cc5-4f0c-8db8-004d14699504 (2018. 05. 11.)
- Gozmány L. 1958: Molylepkek IV. – Microlepidoptera IV. – Fauna Hungariae XVI., 5: 259 p.
- Lepiforum.de 2018c: *Isotrias stramentana* (Guenée, 1845). – http://www.lepiforum.de/lepiwiki.pl?Isotrias_Stramentana (2018. 05. 11.)
- Pastorális G. 2012: A Magyarországon előforduló molylepkefajok jegyzéke, 2012. A checklist of the Microlepidoptera occurring in Hungary, 2012. (Lepidoptera). – Microlepidoptera.hu 5: 51–146.
- Pastorális G., Buschmann F. & Ronkay L. 2016: Magyarország lepkéinek névjegyzéke. Checklist of the Hungarian Lepidoptera. – e-Acta Naturalia Pannonica 11: 1–258.
- Razowski J. 2001: Die Tortriciden (Lepidoptera, Tortricidae) Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Flugstandort – Lebensweise der Raupen. František Slamka, Bratislava, 319 p.
- Razowski J. 2002: Tortricidae of Europe. Volume 1, Tortricinae and Chlidanotinae. – František Slamka, Bratislava, 248 p.
- Sonderregger P. 2013: *Agonopterix ferocella* (Chrétien, 1910) (Lepidoptera, Depressariidae) neu für die Schweiz. – Entomo Helvetica 6: 123–127.

Synanthedon culiciformis (Linnaeus, 1758)

Fazekas Imre

Magyarország Sesiidae faunája | Sesiidae fauna of Hungary | Lepidoptera

168 x 243 mm, puhatáblás, 103 oldal, 85 szövegzöki ábra, 46 színes képtábla | ISSN 1788–9413

Kiadó: Pannon Intézet, Pécs, 2017

Magyarországon eddig önálló kiadvány az Üveg szárnyú lepkékről (Sesiidae) másik nevükön a szürkárókról még nem jelent meg. Korábban csupán két könyvfejezet (Abafi-Aigner 1907, Issekutz 1955) foglalkozott a hazai fajok bemutatásával. Az Issekutz-féle faunafüzet (Magyarország Állatvilága sorozat) egészen napjainkig az egyetlen olyan munka volt, melyben határozókulcsok segítettek a fajok azonosítását, de nélkülözött minden olyan habitusábrát, amely segítséget adott volna kutatóknak vagy a rovarvilág után érdeklődőknek.

Az elmúlt hosszú évtizedekben lényegesen megváltozott a palearktikus Sesiidae fajok nevezéktanáról, taxonómiájáról, földrajzi elterjedéséről valamint bionómiájukról alkotott korabeli kép, ezért fontos lett egy átfogó, napjaink taxonómiai vizsgálati eredményeit is szintetizáló könyv megírása és kiadása.

A könyv előkészítő munkálatait közel harminc évvel ezelőtt kezdte meg Fazekas Imre pécsi entomológus, a tervszerű gyűjtésekkel, a múzeumi-, intézeti- és a magángyűjtemények revíziójával, s több természetföldrajzi terület Sesiidae faunájának vizsgálatával, füzetek megírásával.

Jelen könyv célja az volt, hogy bemutassa az összes magyar faj diagnózisát, bionómiáját, hazai- és földrajzi elterjedését; határozókulcsok segítségével hozzájáruljon a fajcsoportok, a fajok egzakt identifikációjához. Színes- és fekete-fehér ábrákon szemlélteti a hímek és a nőstények jellemző és differenciális bélyegeit, egyes fajok változékonyságát. Az ábrák megalkotásánál a szerző a legújabb digitális technikát alkalmazta. A fajokat eredeti, színes fényképeken mutatja be, a fontosabb határozóbélyegek kinagyításával. A szerző a könyv megírása során különös gondot fordított arra, hogy pontosan rögzítse az imágók repülési idejét, a hernyók tápnövényeit, azok életmódját valamint a preferált élőhelyeket.

A magyar irodalomban először tekinthető meg az összes faj részletes ivarszervi rajza valamint a taxonok releváns és potenciális elterjedési térképe. Külön fejezet foglalkozik a magyar Sesiidae fauna kutatástörténetével, a kérdéses és az ún. problémás taxonokkal, az erdészeti- és mezőgazdasági kártevőkkel, a vöröskönyves- és védett fajokkal. Bemutatja, hogy a kutatások jelenlegi állása szerint melyek a magyar Sesiidae fauna ritka, lokális és veszélyeztetett fajai.